

Sag C-375/20**Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement****Dato for indlevering:**

10. august 2020

Forelæggende ret:

Tribunal da Relação de Coimbra (Portugal)

Afgørelse af:

11. maj 2020

Appellant:

Liberty Seguros SA

Indstævnt:

DR

Hovedsagens genstand

Sala Tercera de lo Civil del Tribunal da Relação de Coimbra (tredje afdeling for civile sager ved appeldomstolen i Coimbra, Portugal, herefter »den forelæggende ret«) har anmodet Domstolen om at udtale sig om foreneligheden med EU-retten (direktiv 2009/103/EF) af den i national ret fastsatte mulighed for at gøre en forsikringsaftales ugyldighed som følge af den ulovlige karakter af aftaleindholdet gældende over for de skadelidte tredjemænd og Fundo de Garantia Automóvel (garantifond for motorkøretøjer).

Genstand og retsgrundlag for forelæggelsen

Artikel 267, stk. 2, TEUF.

De præjudicielle spørgsmål

Er [EU-] retten, og navnlig Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/103/EF, til hinder for en national bestemmelse, hvorefter ugyldigheden af en aftale om

ansvarsforsikring for motorkøretøjer kan gøres gældende over for de skadelidte tredjemænd og Fundo de Garantia Automóvel (garantifond for motorkøretøjer), når den nævnte ugyldighed følger af den omstændighed, at forsikringstageren har benyttet det forsikrede køretøj til fordækt og ulovlig befordring af personer og varer mod betaling og har skjult et sådant formål for forsikringsselskabet? Ville svaret være det samme, hvis passagererne kendte til befordringens fordækte og ulovlige karakter?

Anførte EU-retlige forskrifter

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/103/EF af 16. september 2009 om ansvarsforsikring for motorkøretøjer og kontrollen med forsikringspligtens overholdelse, navnlig artikel 13, stk. 1.

Dom af 20. juli 2017, Fidelidade-Companhia de Seguros S.A. mod Caisse Suisse de Compensation m.fl. (C-287/16, EU:C:2017:575); dom af 4. juli 2006, Adeneler m.fl. (C-212/04, EU:C:2006:443); dom af 16. december 1993, Miret (C-334/92, EU:C:1993:945), og dom af 13. november 1990, Marleasing SA (C-106/89, EU:C:1990:395).

Anførte nationale retsforskrifter

Decreto-Lei n.º 291/2007, de 21 de agosto (aprova o regime do sistema do seguro obrigatório de responsabilidade civil automóvel e transpõe parcialmente para a ordem jurídica interna a Diretiva n.º 2005/14/CE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 11 de maio, que altera as Diretivas n.ºs 72/166/CEE, 84/5/CEE, 88/357/CEE e 90/232/CEE, do Conselho, e a Diretiva n.º 2000/26/CE, relativas ao seguro de responsabilidade civil resultante da circulação de veículos automóveis) (lovdekret nr. 291/2007 af 21.8.2007 om vedtagelse af ordningen for en lovpligtig ansvarsforsikring for motorkøretøjer og delvis gennemførelse af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/14/EF af 11.5.2005 om ændring af Rådets direktiv 72/166/EØF, 84/5/EØF, 88/357/EØF og 90/232/EØF og direktiv 2000/26/EF om ansvarsforsikring for motorkøretøjer, herefter »lovdekret nr. 291/2007«), *Diário da República* nr. 160/2007, serie I, af 21. august 2007: artikel 22, artikel 47, stk. 1, artikel 49, stk. 1, litra a) og b), og artikel 54, stk. 3.

Decreto-Lei n.º 72/2008, de 16 de abril (estabelece o regime jurídico do contrato de seguro) (lovdekret nr. 72/2008 af 16.4.2008 om vedtagelse af den retlige ordning for forsikringsaftaler, herefter »lovdekret nr. 72/2008«), *Diário da República* nr. 75/2008, serie I, af 16. april 2008: navnlig artikel 14, stk. 1, artikel 24, stk. 1, artikel 25, stk. 3, og artikel 43.

Artikel 253, artikel 254, stk. 1, artikel 280 og 294 i Código Civil (civillovbog, herefter »civillovbogen«).

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne

- 1 Liberty Seguros SA anlagde et anerkendelsessøgsmål mod sagsøgte DR, nu indstævnte (herefter »den indstævnte«), med påstand om, at »den forsikringsaftale, der var indgået med den indstævnte blev annulleret på grund af aftalens væsentlige ugyldighed, med tilbagevirkende kraft fra datoen for dens indgåelse, med forbehold af selskabets ret til at beholde de præmier, som den indstævnte havde indbetalt, i henhold til bestemmelserne i artikel 25, stk. 5, i lovdekret nr. 72/2008«.
- 2 Sagsøgeren, nu appellanten (herefter »appellanten«), har i det væsentlige gjort gældende, at denne den 27. august 2015 indgik en aftale med den indstævnte om ansvarsforsikring for motorkøretøjer, hvori den forsikrede genstand var et køretøj (som er nærmere beskrevet i sagens akter i hovedsagen) med registreringsnummer 56-FB-46 (herefter »køretøjet med registreringsnummer FB«), og at den indstævnte i den dertil hørende ansøgning identificerede sig som ejer af køretøjet og erklærede, at han benyttede køretøjet til privat brug som sædvanlig fører.
- 3 Appellanten har ligeledes gjort gældende, at den indstævnte den 9. september 2015 indgav en anmodning om ændring af den nævnte forsikringsaftale, hvori denne anmodede om, at den forsikrede genstand i stedet for køretøjet med registreringsnummer FB skulle være et andet køretøj af samme mærke og model med registreringsnummer 80-PX-30 (herefter »køretøjet med registreringsnummer PX«), som den indstævnte ligeledes identificerede sig som ejer og sædvanlig fører af og erklærede, at køretøjet var bestemt til privat brug, at det havde seks siddepladser, og at han var forsikringstager og sædvanlig fører uden at erklære noget om tilstedeværelsen af et påhængskøretøj. Appellanten stolede på den indstævntes erklæringer og accepterede ændringen af aftalen, idet alle de øvrige bestemmelser i den oprindelige aftale, der blev indgået den 27. august, forblev i kraft.
- 4 Appellanten har ligeledes gjort gældende, at denne som følge af den ulykke, der indtraf den 24. marts 2016 i Frankrig (hvor ofrene var tolv personer, der befandt sig i køretøjet), erfarede, at den indstævnte, da han anmodede om, at det forsikrede køretøj blev udskiftet, ikke var og heller ikke efterfølgende blev køretøjets ejer, at han ikke var dets sædvanlige fører, at køretøjet ikke blev benyttet til det formål eller den anvendelse, som var angivet i anmodningen, men at det nævnte køretøj blev benyttet til uautoriseret befordring af migrerende passagerer mellem Portugal og Schweiz mod betaling, at køretøjet kørte med et påhængskøretøj med en bruttovægt på 1 300 kg, at køretøjet havde 12 siddepladser (foruden førerens plads), og derudover at den sædvanlige fører af det nævnte køretøj var FN, der var 19 år, som var indehaver af et ikke-erhvervsmæssigt kørekort af type B, der gav ham ret til at føre et køretøj, der befordrede maksimalt 9 passagerer og med et tilkøbet påhængskøretøj med en bruttovægt, der ikke oversteg 750 kg.

- 5 Endelig har appellanten gjort gældende, at den indstævnte bevidst udelod sådanne omstændigheder, navnlig anvendelsen af køretøjet til den udøvede virksomhed, idet den indstævnte vildledte appellanten med hensyn til omfanget af den påtagne risiko, og har anført, at hvis denne havde haft kendskab til sådanne omstændigheder, ville denne have nægtet at indgå aftalen.
- 6 Den indstævnte har ved sin adfærd bevidst og forsætligt tilsidesat forpligtelsen til at afgive en oprindelig erklæring om den risiko, der skal overføres, som fastsat i artikel 24, stk. 1, i lovdekret nr. 72/2008. Følgelig har appellanten i henhold til bestemmelserne i artikel 25, stk. 3, i det nævnte lovdekret og civillovbogens artikel 253 og artikel 254, stk. 1, ret til at annullere aftalen og ønsker dette erklæret ved en retsafgørelse.
- 7 Den indstævnte, som blev indkaldt forskriftsmæssigt, svarede ikke.
- 8 Fundo de Garantia Automóvel (garantifond for motorkøretøjer, herefter »FGA«), indgav inden for den frist, som den indstævnte havde til at svare, en anmodning om at indtræde i sagen som frivillig hovedintervenient, hvori denne under påberåbelse af sin processuelle legitimitet (idet den har den samme interesse som den indstævnte, eftersom det, såfremt appellanten fik medhold i sine påstande, ville påhvile denne at betale erstatning) bestred de omstændigheder, som appellanten havde påberåbt sig, og nedlagde påstand om frifindelse, idet den fremsatte et modkrav og en anmodning om intervention fra tredjemand og indgav en begæring om ad citation af VS (registreret ejer af det forsikrede køretøj), FN (fører af det forsikrede køretøj) og JT (den indstævntes mægler).
- 9 FGA har i denne forbindelse gjort gældende, at forsikringsaftalen blev indgået med deltagelse af mægleren på den indstævnte DR's bopæl, idet det var en velkendt kendsgerning, at denne erhvervsmæssigt beskæftigede sig med personbefordring mellem Schweiz og Portugal mod betaling, hvilket var kendt af den indstævntes forsikringsmægler, der på tidspunktet for indgåelsen/ændringen af aftalen inspicerede køretøjet og vidste, at det havde tre sæderækker og en krog til et påhængskøretøj. FGA har anført, at appellanten selv råder over en bred vifte af ressourcer til at kontrollere rigtigheden af de oplysninger, som den forsikrede angiver, og at denne er forpligtet til at kontrollere forsikringstagerens svar og at kontrollere deres nøjagtighed, hvorfor den omstændighed at påberåbe sig aftalens annullation udgør et misbrug i form af *venire contra factum proprium*. Derudover har FGA anført, at såfremt der foreligger en sådan mangel, ville den i henhold til bestemmelserne i artikel 22 i lovdekret nr. 291/2007 ikke kunne gøres gældende over for de skadelidte, hvorfor FGA har fremsat et modkrav med påstand om, at appellanten tilpligtes »at anerkende, at en eventuel annullation eller ugyldighed af den forsikringsaftale, der er indgået med den indstævnte DR, ikke kan gøres gældende over for de skadelidte og FGA«.
- 10 Efter den kontradiktoriske procedure mellem de oprindelige parter gav retten tilladelse til FGA's indtræden som frivillig hovedintervenient og antog det modkrav, som var blevet fremsat, til realitetsbehandling.

- 11 Appellanten indgav i mellemtiden et supplerende processkrift, hvori denne fastholdt alle de påstande, der var indeholdt i den oprindelige stævning, men anførte, at forsikringsaftalen, idet den var blevet indgået med en person, der ikke havde en retsbeskyttelsesværdig interesse (udøvelse af ulovlig virksomhed/ulovlig passagerbefordring) i henhold til bestemmelserne i artikel 43, stk. 1, i lovdekret nr. 72/2008, er en ugyldig aftale, og følgelig anmodede denne i overensstemmelse med artikel 265, stk. 2 og 3, i Código de Processo Civil (civil retsplejelov) om en ændring af stævningen, således at den kom til at indeholde følgende påstande:
- »a) — principalt, at forsikringsaftalen erklæres ugyldig med de deraf følgende retsvirkninger;
- b) — subsidiært, at den nævnte aftale i tilfælde af, at den ikke erklæres ugyldig, annulleres på de nøjagtige vilkår og i overensstemmelse med de begrundelser, der er anført i stævningen, og som er behørigt tilført sagens akter«.
- 12 Retten i første instans fandt, at det navnlig var godtgjort, at der forelå følgende faktiske omstændigheder.
- 13 Den 27. august 2015 foreslog den indstævnte appellanten at indgå en aftale om ansvarsforsikring for motorkøretøjer.
- 14 I det nævnte forslag ønskede den indstævnte, der identificerede sig som ejer af køretøjet med registreringsnummer FB, og erklærede, at han benyttede køretøjet til privat brug, ud over den lovpligtige dækning af risikoen for at ifalde erstatningsansvar for skader forårsaget af færdsel med det nævnte køretøj, som påstået ejer og sædvanlig fører, at tegne en forsikring til delvis dækning af reparation af ruder på et godkendt værksted, førerens dødsfald eller uarbejdsdygtighed, førerens lægeudgifter, førerens midlertidige fulde uarbejdsdygtighed, herunder hospitalsindlæggelse, og udvidet rejseforsikring.
- 15 Appellanten accepterede, idet denne stode på de erklæringer, som den indstævnte på det tidspunkt afgav, og hvis rigtighed og afgivelse i god tro appellanten antog, de foreslåede dækninger, og udstedte den dertil hørende police.
- 16 Den 9. september 2015 indgav den indstævnte inden for rammerne af den forsikringsaftale, der var trådt i kraft nogle dage forinden, et nyt forslag til appellanten, hvori den indstævnte uden at ændre de gældende dækninger og forsikringssummer i stedet for det hidtil forsikrede køretøj havde til hensigt at tegne forsikring for et andet køretøj af samme mærke og model med registreringsnummer PX.
- 17 Den indstævnte erklærede i sit ændringsforslag, som han underskrev, at han ligeledes, for så vidt angår det nævnte køretøj, indgik forsikringsaftalen i sin egenskab af ejer og sædvanlig fører af køretøjet, at køretøjet var bestemt til privat brug, og at det havde seks siddepladser, der var egnede til befordring af passagerer og føreren, uden at erklære at han havde til hensigt at tegne forsikring for et påhængskøretøj.

- 18 Appellanten accepterede, idet denne ligeledes stode på den indstævntes erklæringer, der var indeholdt i det ændringsforslag, som han havde underskrevet den 9. september 2015, hvis rigtighed og afgivelse i god tro appellanten antog, ændringen af det forsikrede køretøj på de heri fastsatte risikovilkår og med virkning fra den nævnte dato, og udstedte det dertil hørende tillæg til forsikringsaftalen.
- 19 Efter den 25. marts 2016 fik appellanten kendskab til, at den indstævnte hverken på det tidspunkt, hvor han foreslog, at det forsikrede køretøj blev udskiftet, eller efterfølgende benyttede det nævnte køretøj til det formål eller den anvendelse, som var angivet i forsikringsforslaget, men derimod til et andet formål, eftersom den indstævnte benyttede køretøjet til international befordring af migrerende passagerer og varer mellem Schweiz og Portugal mod betaling, og at køretøjet kørte med et påhængskøretøj.
- 20 Det forsikrede køretøj kørte med ni personer om bord (på tre sæderækker med hver tre sæder), med undtagelse af den 24. marts 2016, hvor køretøjet kørte med tolv personer om bord (på fire sæderækker med hver tre sæder, hvoraf den sidste var udtagelig).
- 21 Den indstævnte udøvede den nævnte virksomhed, som han reklamerede for, i hvert fald siden april 2015 uden at være i besiddelse af nogen tilladelse hertil udstedt af en myndighed.
- 22 Den indstævnte undlod bevidst [at informere] appellanten om en sådan virksomhed i sit forsikringsforslag.
- 23 Den indstævnte og intervenienten FN var de sædvanlige førere af køretøjet med registreringsnummer PX.
- 24 Intervenienten FN var 19 år den 23. marts 2016 og var indehaver af et ikke-erhvervsmæssigt kørekort af type B, der gav ham ret til at føre et køretøj, der befordrede maksimalt 9 passagerer og med et tilkoblet påhængskøretøj med en bruttovægt, der ikke oversteg 750 kg.
- 25 FN foretog som fører af køretøjet med registreringsnummer PX og et andet af den indstævntes køretøjer i perioden fra august 2015 til den 24. marts 2016 mindst 20 rejser (tur-retur) mellem Schweiz og Portugal, idet køretøjet med registreringsnummer PX blev anvendt på hovedparten af rejserne.
- 26 Det forsikrede køretøj kørte i forbindelse med mindst nogle af disse rejser med et påhængskøretøj med en bruttovægt på 1 300 kg.
- 27 Køretøjet med registreringsnummer PX havde ni faste siddepladser, og den 24. marts 2016 blev tre ekstra udtagelige siddepladser tilføjet på en fjerde sæderække. De nævnte siddepladser blev placeret på begyndelsesdagen for den rejse, hvor ulykken indtraf, og de havde ikke sikkerhedsseler.

- 28 Den indstævnte var fuldt ud bevidst om, at han ikke kunne reklamere for og endnu mindre informere appellanten om den reelle og faktiske virksomhed, som han udøvede ved anvendelsen af det nævnte køretøj (og påhængskøretøj), hvorfra han opnåede en høj fortjeneste som følge af den pris, som han opkrævede fra de personer, der benyttede sig af hans tjenesteydelser, under hensyntagen til at de kompetente myndigheder i den forbindelse ikke havde givet tilladelse til den nævnte virksomhed.
- 29 Den indstævnte opkrævede fra hver af passagererne, som han befordrede, et minimumsbetrag på 100 EUR for hver ud- eller returrejse mellem Portugal og Schweiz.
- 30 Den nævnte pris inkluderede befordringen af en passager og dennes kufferter i henhold til ordningen »dør til dør«.
- 31 Rejserne blev udført af en enkelt fører, der som oftest ikke var indehaver af et passende kørekort, henset til antallet af personer, der skulle befordres, og karakteristikaene for køretøjet og de respektive påhængskøretøjer.
- 32 Den indstævnte var fuldt ud bevidst om, at såfremt han på det tidspunkt, hvor han anmodede om en forsikring, havde informeret appellanten om den virksomhed, som han udøvede og som han havde til hensigt fortsat at udøve under anvendelse af det forsikrede køretøj, ville appellanten aldrig have indgået den omtvistede forsikringsaftale med ham og endnu mindre den ændring af det forsikrede køretøj, der blev indgået efterfølgende.
- 33 Appellanten fik kendskab til sådanne omstændigheder (vedrørende den virksomhed, som den indstævnte udøvede under anvendelse af det forsikrede køretøj) efter den alvorlige trafikulykke, som varevognen med registreringsnummer PX var involveret i, og den undersøgelse, som appellanten havde foranstaltet.
- 34 Den nævnte ulykke indtraf den 24. marts 2016 kl. 23:40 på EN79 i Moulins, Montbeugny kommune, Lyon, Frankrig.
- 35 Ulykken indtraf, da det forsikrede køretøj, der på det tidspunkt blev ført af intervenienten FN, og som kørte i retning Mâcon-Moulins, kolliderede frontalt med et tungt køretøj, der kørte i den modsatte retning.
- 36 Kollisionen fandt sted i højre bane, henset til det tunge køretøjs kørselsretning (Moulins-Mâcons), da køretøjet med registreringsnummer PX, der kørte i den modsatte retning, efter at have foretaget flere overhalinger af andre køretøjer, og med en hastighed, der var højere end den maksimalt tilladte hastighed på den nævnte vej (80 km/t), befandt sig i den nævnte bane.
- 37 Som følge af den nævnte kollision døde de 12 migrerende portugisiske statsborgere, der kom fra Schweiz og var på vej til deres hjemland for at tilbringe påskeferien med deres familier.

- 38 Hver af disse passagerer havde betalt eller havde til hensigt at betale den indstævnte DR et minimumsbeløb på 100 EUR for den rejse, som de foretog.
- 39 Havde det ikke været for den tragiske og endelige afbrydelse af rejsen, skulle den have været gennemført mellem Schweiz og Portugal uden afbrydelse og således, at det var muligt at afslutte rejsen på det fastsatte bestemmelsessted mellem kl. 11:00 og 12:00 den 25. marts 2016.
- 40 Der var ikke planlagt nogen afbrydelser til pauser, hverken for den nævnte fører, som var eneansvarlig for at føre køretøjet under hele rejsen, eller for passagererne, der sad »klemte« sammen med en stor del af deres bagage, på et område på ca. 4,5 m² og på ca. 8,5 m³, hvoraf fire af disse (de tre, der sad på den sidste sæderække, og et barn, der lå i armene) ikke anvendte sikkerhedssele (hvilke køretøjet manglede).
- 41 Den korteste rute, der var planlagt for den nævnte rejse mellem byen Romont i Schweiz og byen Guarda i Portugal, var på 1 643 km, med en uafbrudt varighed på 16 timer.
- 42 Køretøjet med registreringsnummer PX havde hverken en fartskriver eller et system til fortløbende eller periodisk registrering af de respektive føreres køreperioder.
- 43 Køretøjet med registreringsnummer PX trak på det tidspunkt, hvor den skæbnesvangre ulykke indtraf, et påhængskøretøj med en bruttovægt (egenvægt) på 1 300 kg, hvori passagerernes resterende kufferter og ejendele befandt sig.
- 44 Vægten af de personer og genstande, der blev befordret i det nævnte køretøj, medførte en unormal forøgelse af køretøjets ustabilitet i færdslen, som blev eksponentielt øget ved udførelsen af manøvrer som overhaling og kørsel med hastigheder på over 90 km/t.
- 45 Som følge af voldsomheden af kollisionen med det tunge køretøj forøgede den omstændighed, at de passagerer, der ikke anvendte sikkerhedssele, blev slynget frem mod de passagerer, der sad foran dem, risikoen for de sidstnævntes død og bidrog nødvendigvis hertil.
- 46 Påhængskøretøjet var ikke dækket af den i den foreliggende sag omtvistede forsikringsaftale.
- 47 Den indstævnte erklærede over for intervenienten JT, at han tegnede forsikringen, og at han i givet fald anmodede om en ændring af policen i sin egenskab af ejer af køretøjet med registreringsnummer PX, og at han var/ville være den sædvanlige fører af køretøjet.
- 48 Den indstævnte erklærede, at de svar, der var angivet i formularen, fuldt ud svarede til sandheden, og at han ikke havde udeladt nogen oplysninger, der kunne påvirke appellants beslutning vedrørende den foreslåede forsikring.

- 49 Den indstævnte erklærede imidlertid, at han var bevidst om sin forpligtelse til præcist at fremlægge alle de oplysninger, som han havde kendskab til eller fandt rimeligt væsentlige for, at forsikringsselskabet kunne vurdere risikoen, og erklærede ligeledes, at han var bevidst om forpligtelsen til at meddele enhver ændring i omstændighederne eller i den risiko, der var dækket af aftalen, i aftalens løbetid.
- 50 Efter retssagen var blevet gennemført blev der afsagt dom, hvori påstanden blev taget delvist til følge, og det af FGA fremsatte modkrav blev taget fuldt ud til følge, og den forsikringsaftale, der var indgået mellem appellanten og den indstævnte blev erklæret ugyldig med virkning *inter partes* og med de deraf følgende retsvirkninger, idet den indstævnte blev frifundet for de øvrige påstande, og idet det blev fastslået, at forsikringsaftalens ugyldighed hverken kan gøres gældende over for de skadelidte tredjemænd eller FGA.
- 51 Appellanten Liberty Seguros S.A. iværksatte appel til prøvelse af den nævnte dom ved den forelæggende ret.

De væsentligste argumenter, der anføres af hovedsagens parter

- 52 Appellanten Liberty SA har i sin stævning gjort gældende, at for så vidt som den appellerede dom anerkender og fastslår den omtvistede forsikringsaftales ugyldighed, burde den ligeledes have fastslået, at den nævnte ugyldighed kan gøres gældende over for intervenienten FGA og følgelig over for de skadelidte ved den i hovedsagen omhandlede ulykke, eftersom det påhviler FGA at betale erstatning.
- 53 Dette følger af fortolkningen af civillovbogens artikel 291, sammenholdt med artikel 2, artikel 25, stk. 1 og 3, og artikel 147, stk. 1 og 2, i lovdekret nr. 72/2008 og artikel 22 og 27 (*modsetningsvis*), artikel 47, stk. 1, artikel 49, stk. 1, og artikel 54, stk. 4, i lovdekret nr. 291/2007.
- 54 Anvendelsen af de nævnte bestemmelser i national ret er faktisk ikke i strid med EU-direktiverne om ordningen for en lovpligtig ansvarsforsikring for motorkøretøjer.
- 55 Dette skyldes, at EU-direktiverne har en direkte vertikal virkning i forholdet mellem borgere og medlemsstaten eller offentlige institutioner (FGA i den foreliggende sag), hvilket betyder, at borgerne kan påberåbe sig bestemmelser i et direktiv, som er tilstrækkeligt klare, præcise og ubetingede inden for rammerne af et offentligretligt forhold.
- 56 En direkte horisontal virkning opstår i forholdet mellem borgere (privatretlige forhold), og selv om Domstolens praksis anerkender en forordnings umiddelbare anvendelighed (dvs. en direkte vertikal og horisontal virkning), indeholder den, for så vidt angår direktiverne, kun mulighed for en direkte vertikal virkning i forholdet mellem borgere og staten eller offentlige myndigheder.

- 57 De nationale retsinstanser råder således ikke over nogen skønsmargen i forbindelse med den direkte anvendelse, eller med andre ord med anerkendelsen af et direktivs direkte horisontale virkning i en retssag mellem borgere, hvorfor de ikke kan anerkende dette.
- 58 I den foreliggende sag er appellanten Liberty Seguros i henhold til national ret fritaget fra erstatningsansvar som følge af forsikringsaftalens ugyldighed.
- 59 En fortolkning af en national lovgivning, der er i overensstemmelse med EU-retten, er udelukket, når den fører til en fortolkning *contra legem* af national ret.
- 60 Følgelig har appellanten Liberty Seguros nedlagt påstand om, at den appellerede dom erstattes af en anden, som anerkender og fastslår, at den fastslåede og anerkendte ugyldighed af den aftale om ansvarsforsikring for motorkøretøjer, der er indgået mellem appellanten og den indstævnte DR, kan gøres gældende over for intervenienten FGA og de skadelidte ved ulykken, der indtraf i Frankrig den 24. marts 2016, idet det påhviler FGA (og ikke appellanten Liberty Seguros) at betale erstatning til de sidstnævnte for deres tab.
- 61 FGA har i sit svarskrift nedlagt påstand om udvidelse af sagens genstand, idet denne har gjort følgende anbringender gældende i forbindelse med den nævnte udvidelse.
- 62 FGA er af den opfattelse, at retten *a quo* burde have anset det for godtgjort, at mægleren var fuldt ud bevidst om den ulovlige virksomhed, som den indstævnte DR udøvede, dvs. befordring af personer mellem Schweiz og Portugal mod betaling.
- 63 Som følge heraf udgør forsikringsselskabets påberåbelse af aftalemæssige undtagelser uden tvivl et misbrug i henhold til *venire contra factum proprium*, eftersom det nævnte selskab har til hensigt at påberåbe sig en retsstilling i åbenbar strid med den adfærd, som selskabet tidligere har udvist, som omhandlet i bestemmelserne i civillovbogens artikel 334.
- 64 Selv hvis dette ikke kan tiltrædes, er den retsbeskyttelsesværdige interesse inden for rammerne af den lovpligtige ansvarsforsikring for motorkøretøjer den skadelidtes interesse, idet bestemmelserne i artikel 43 i lovdekret nr. 72/2008 ikke kan finde anvendelse.
- 65 Selv hvis det antages, at forsikringsaftalen ikke afspejler en retsbeskyttelsesværdig interesse, kræver den særlige lovpligtige forsikringsordning følgelig, at ugyldigheden, der er omhandlet i artikel 43 i lovdekret nr. 72/2008 skal fortolkes som en simpel annullation, der skal baseres på urigtige erklæringer, hvorfor den ikke kan gøres gældende over for de skadelidte.
- 66 Selv om der skulle være tale om ugyldighed – *quod non* – ville den udelukkende kunne gøres gældende over for de skadelidte og følgelig FGA, hvis den var blevet fastslået før ulykken.

- 67 Følgelig har FGA nedlagt påstand om frifindelse i det af appellanten anlagte søgsmål, som følge af, at det er ugrundet, idet den appellerede dom opretholdes, og subsidiært om udvidelse af sagens genstand.

Kort fremstilling af begrundelsen for forelæggelsen

- 68 Med henblik på afgørelsen af den sag, der er indbragt for den, skal den forelæggende ret tage stilling til, om forsikringsaftalens ugyldighed på grund af mangel på retsbeskyttelsesværdig interesse, i modsætning til, hvad der blev fastslået i første instans, skal anses for at kunne gøres gældende over for de skadelidte og FGA.
- 69 Retten i første instans fandt, at den i den foreliggende sag omtvistede forsikringsaftale, ud over at den kan annulleres, er ugyldig i henhold til artikel 43, stk. 1, i lovdekret nr. 72/2008, for så vidt som en forsikret persons interesse vedrørende den dækkede risiko ikke er retsbeskyttelsesværdig.
- 70 Derudover fastslog den appellerede dom, at de mangler, som retten identificerede i forsikringsaftalen – dvs. ugyldighed på grund af mangel på (en forsikret persons) retsbeskyttelsesværdige interesse i forbindelse med den dækkede risiko og annullation på grund af forsætlig tilsidesættelse af forpligtelsen til at afgive en oprindelig erklæring og af den efterfølgende risiko, der er forbundet med færdslen med køretøjet – i henhold til den nationale ret, der finder anvendelse, navnlig artikel 22, som udtrykkeligt bestemmer, at en aftales ugyldighed kan gøres gældende over for de skadelidte, og artikel 54, stk. 3 og 4, i lovdekret nr. 291/2007, sammenholdt med lovdekret nr. 72/2008, kan gøres gældende over for de skadelidte og FGA.
- 71 Retten i første instans konkluderede imidlertid i den appellerede dom, at det nævnte resultat – dvs. muligheden for at gøre den gældende – ikke er forenelig med EU-retten, idet den fastslog, at »i henhold til bestemmelserne i første direktivs artikel 3, stk. 1, og andet direktivs artikel 2, stk. 1, og ved at anlægge en fortolkning, der er i overensstemmelse med EU-retten, og i henhold til Den Europæiske Unions Domstols faste praksis, og idet medlemsstaterne ikke kan bringe den effektive virkning af de nævnte direktiver i fare, kunne den portugisiske stat således ikke i artikel 22 i lovdekret nr. 291/2007 fastsætte, at forsikringsselskabet kan gøre de undtagelser, der følger af aftalens ugyldighed, gældende over for de skadelidte og FGA, selv når disse eksisterer på tidspunktet for aftalens indgåelse«.
- 72 På dette grundlag konkluderede retten endelig, at »på baggrund af det ovenstående må det fastslås, at forsikringsaftalen *inter partes* er ugyldig (ugyldig på grund af mangel på retsbeskyttelsesværdig interesse og mulighed for annullation på grund af forsikringstagerens urigtige erklæringer og forsætlige undladelser), men at forsikringsselskabet ikke kan gøre den nævnte ugyldighed gældende over for de skadelidte tredjemænd og FGA«.

- 73 Ifølge den forelæggende ret synes retten i første instans at have taget udgangspunkt i den antagelse, at den i hovedsagen omtvistede situation og den situation, der lå til grund for den sag, der gav anledning til Den Europæiske Unions Domstols dom af 20. juli 2017, sag C-287/16, svarede til hinanden, hvilket foranledigede den til at konkludere, at den nationale ret var i strid med EU-retten, for så vidt som den vedrører påberåbelse/manglende påberåbelse af en aftales ugyldighed, idet den tillagde den løsning, der er valgt i EU-retten, forrang – i overensstemmelse med princippet om EU-rettens forrang for national ret – og idet den således konkluderede, at forsikringssselskabet ikke kunne gøre forsikringsaftalens ugyldighed, som følge af ugyldighed på grund af mangel på retsbeskyttelsesværdig interesse eller mulighed for annulation som følge af forsikringstagerens urigtige erklæringer eller forsætlige undladelser, gældende over for de skadelidte eller FGA.
- 74 Dette er i det væsentlige den konklusion, som det appellerende forsikringssselskab søger at opnå en ændring af i appelsagen, idet det har gjort den omstændighed gældende, at lovgiveren ved lovdekret nr. 291/2007 af 21. august 2007 kun havde til hensigt delvist at gennemføre direktiv 2005/14/EF om ansvarsforsikring for motorkøretøjer i national ret, eftersom dette fremgår af den hertil svarende præambel og den omstændighed, at direktiverne ikke har direkte horisontal virkning, [hvilket er] en fortolkning, der, som denne har forsøgt at godtgøre, i det væsentlige opretholdes i Domstolens praksis.
- 75 Det appellerende forsikringssselskab har ligeledes gjort gældende, at det er nytteløst at anvende princippet om overensstemmende fortolkning, der udgør et alternativ til direktivernes manglende direkte horisontale virkning, eftersom fortolkningen af national ret i overensstemmelse med EU-retten i den situation, der er omtvistet i den foreliggende sag, ville føre til en fortolkning *contra legem* af national ret, eftersom den nationale ret, hvis den fortolkes korrekt, ikke giver mulighed for et andet resultat end muligheden for at gøre aftalens ugyldighed gældende, som det tydeligt fremgår af den appellerede dom, og Domstolen har ved fastsættelsen af det nævnte princip vist, at dette ikke kan tjene som grundlag for en fortolkning *contra legem* af [national] ret.
- 76 Selv om en fortolkning, hvorefter direktiver ikke har direkte horisontal virkning, i det væsentlige må opretholdes – på trods af de fortolkningsbidrag fra »princippet om direkte virkning«, der peger på det modsatte – er der imidlertid udviklet alternative løsninger til den nævnte manglende horisontale virkning, heriblandt en bred anvendelse af statsbegrebet, anvendelsen af mekanismen med overensstemmende fortolkning og anerkendelsen af princippet om statens ansvar for tilsidesættelse af EU-retten.
- 77 Endelig er det ligeledes muligt at anvende ordningen med præjudiciel forelæggelse med henblik på at undvige den manglende anerkendelse af direktivers direkte horisontale virkning, eftersom Domstolens afgørelser er almengyldige, således at de nationale retsinstanser er forpligtede til at respektere den betydning og rækkevidde, som disse tillægger den EU-retlige regel.

- 78 Lovligheden af anvendelsen af alternative løsninger på den manglende direkte horisontale virkning med henblik på at gøre et bestemt indhold af et direktiv gældende mellem borgere, følger først og fremmest af princippet om EU-rettens forrang, som bidrager til en anerkendelse af princippet om en effektiv domstolsbeskyttelse med henblik på således at undgå, at staten kan ifalde ansvar for en tilsidesættelse af EU-retten.
- 79 Blandt de alternative løsninger på direktivers manglende direkte horisontale virkning er mekanismen med overensstemmende fortolkning, der også er kendt som et princip om indirekte virkning eller et princip om loyal fortolkning, og som i det væsentlige består i en forpligtelse, der påhviler de nationale retsinstanter til at fortolke den nationale lovgivning til gennemførelse af et direktiv i lyset af dets ordlyd og formål, af interesse i den foreliggende sag.
- 80 Det nævnte princip blev klart anerkendt i dom af 13. november 1990, *Marleasing* (sag C-106/89), hvoraf det tydeligt fremgår, at fortolkningsmekanismen ligeledes skal finde anvendelse i forholdet mellem borgere og ikke kun på vertikale forhold, som pålægges alle medlemsstaternes myndigheder, og som er rettet mod hele den nationale lovgivning som helhed, såvel før som efter direktivet, og ikke blot mod den nationale lovgivning, der specifikt er vedtaget for at gennemføre direktivet.
- 81 I dom af 4. juli 2006, *Adeneler* (C-212/04), har Domstolen dog henvist til grænserne for den nævnte form for fortolkning: »de nationale retsinstanter forpligtelse til at henvise til indholdet af et direktiv, når de fortolker de relevante nationale retsregler, begrænses af generelle retsprincipper, herunder retssikkerhedsprincippet og forbuddet mod tilbagevirkende kraft, og det kan ikke tjene som grundlag for en fortolkning *contra legem* af national ret« (præmis 110).
- 82 Den forelæggende ret har ligeledes anført, at det skal bemærkes, at selv om der med tilstrækkelig sikkerhed tages udgangspunkt i den antagelse, at det ville være i strid med EU-retten at gøre forsikringsaftalens ugyldighed gældende over for de skadelidte tredjemænd og FGA under de særlige omstændigheder, der gør sig gældende for den i hovedsagen omtvistede aftale, giver princippet om overensstemmende fortolkning dog ikke mulighed for at nå frem til en anden konklusion end den, som blev truffet i første instans, for så vidt som en sådan overensstemmende fortolkning, som det fremgår af en analyse af national ret, der er foretaget på dette område, højst sandsynligt ville give anledning til en fortolkning *contra legem* af national ret, hvilket det nævnte princip, som det allerede er anført, ikke giver mulighed for.
- 83 Den forelæggende ret er ikke sikker på, at det vil være i strid med EU-retten at gøre forsikringsaftalens ugyldighed gældende over for de skadelidte tredjemænd og FGA under de særlige omstændigheder, der gør sig gældende for den i hovedsagen omtvistede aftale.
- 84 Ifølge den forelæggende ret skyldes dette, at der hverken i de efterfølgende direktiver på området for lovpligtig ansvarsforsikring eller i Domstolens velkendte

praksis på det nævnte område er henvist til en forsikringsaftales ugyldighed som følge af den ulovlige karakter af aftaleindholdet. Heraf følger højst, i den ovenfor nævnte præjudicielle dom af 20. juli 2017 (sag C-287/16), den manglende mulighed for at påberåbe sig en forsikringsaftales ugyldighed som følge af annullation på grund af manglende vilje på grundlag af urigtige erklæringer, der er afgivet forsætligt, om ejerskabet af køretøjet og identiteten af dets sædvanlige fører, eller en forsikringsaftales ugyldighed som følge af, at den forsikrede ikke har en retsbeskyttelsesværdig interesse i forbindelse med den dækkede risiko, over for de skadelidte, idet den nævnte retspraksis ikke har taget stilling til den (manglende) mulighed for at gøre en ugyldighed, der følger af en forsikringsaftale, hvis genstand er en virksomhed, der ud over at være uautoriseret og følgelig fordækt, ikke kan gives tilladelse til, idet den er ulovlig og i strid med loven, gældende, således at brugerne af den nævnte virksomhed, [dvs.] de skadelidte tredjemænd, endda kunne anses for at have handlet i »ond tro«, idet de ikke kunne nægte kendskab til den nævnte virksomheds fordækte og ulovlige karakter, hvilket er appellants synspunkt på trods af, at de faktiske omstændigheder ikke har påvirket den nævnte omstændighed.

- 85 Følgelig fremgår det, at den i hovedsagen omtvistede forsikringsaftale ud over, at den kan annulleres, er ugyldig, således som det blev fastslået i den anfægtede afgørelse, da det på ingen måde kan hævdes, at risikoen for en ulovlig virksomhed kan svare til en »retsbeskyttelsesværdig interesse«. Det er muligt, at der her ikke er tale om anvendelsen af artikel 43 i lovdekret nr. 72/2008, men sandsynligvis om anvendelsen af det nævnte lovdekrets artikel 14, der omhandler »forbudte forsikringer«, og som allerede i stk. 1, litra a), forbyder indgåelse af forsikringsaftaler, der dækker de risici, der følger af strafansvar for foretagelse af en ulovlig handling eller disciplinært ansvar og endvidere efterfølgende sikrer anvendelsen af »de almindelige regler om lovligheden af aftaleindholdet«, hvorved der således uundgåeligt henvises til bestemmelserne i civillovbogens artikel 280 og 294.
- 86 Derudover kan den nævnte ugyldighed under ingen omstændigheder sidestilles med en annullation på grund af forsætlig unkladelse af en oprindelig eller efterfølgende erklæring om risikoen i overensstemmelse med bestemmelserne i artikel 24, stk. 1, og artikel 25 og 91 i lovdekret nr. 72/2008. Den indstævnte, der er forsikringstageren, har ikke tilfældigt udeladt den tilsigtede anvendelse af det køretøj, han havde til hensigt at forsikre. Under disse omstændigheder er den nævnte udeladelse ikke blot til skade for forsikringsselskabet, idet den griber ind i den ligevægt, der formodes at være i det gensidige forhold mellem den præmie, der skal betales, og risikoen, men for samfundet generelt, idet den skaber en meget betydelig risiko for færdslen på vejene, således som det fremgår af den ulykke, der indtraf.
- 87 I første instans blev det fastslået, og i princippet synes det at være blevet endeligt, at den i hovedsagen omtvistede forsikringsaftale er ugyldig som følge af, at dens genstand er ulovlig, således at en ugyldighed af denne grund ikke kan ændres til en annullation, hvorfor det må konkluderes, at den i sagen omtvistede situation

rejser et fejlagtigt spørgsmål, nemlig spørgsmålet om, hvorvidt annullationen kan gøres gældende over for de skadelidte tredjemænd og FGA.

88 Det, der inden for rammerne af sagen skal afgøres, er, om en forsikringsaftales ugyldighed som følge af ulovligheden af aftalens genstand trods alt kan gøres gældende over for de skadelidte tredjemænd og FGA som følge af færdsel med et køretøj, for hvilket der er indgået en aftale om ansvarsforsikring, selv om tredjemændene kunne have haft kendskab til den nævnte ulovlighed.

89 Ifølge den forelæggende ret er der ikke taget stilling til det nævnte spørgsmål i Domstolens dom af 20. juli 2017, hvori Domstolen kendte for ret:

»Artikel 3, stk. 1, i Rådets direktiv 72/166/EØF [...] og artikel 2, stk. 1, i [andet direktiv 84/5/EØF] skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, som medfører, at ugyldigheden af en ansvarsforsikring for motorkøretøjer, som følger af, at forsikringstageren har afgivet urigtige oprindelige oplysninger med hensyn til, hvem der er ejer og sædvanlig fører af det pågældende køretøj, eller af den omstændighed, at den person, for hvem eller i hvis navn forsikringen er tegnet, ikke havde en økonomisk interesse i indgåelsen af nævnte kontrakt, under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede kan gøres gældende over for skadelidte tredjemænd.«

90 Den forelæggende ret har under udtrykkelig henvisning til udtalelsen fra professor Menezes Cordeiro, som er blevet tilført sagens akter i hovedsagen, anført, at »den mangel, som Domstolen har behandlet i dommen i [sag C-287/16], er meget begrænset. Den i den nævnte sag omtvistede aftale havde kun en »mangel« i form af en unøjagtig erklæring vedrørende identiteten af køretøjets sædvanlige fører, uden at den nævnte unøjagtighed førte til en væsentlig forøgelse af risikoen. I den foreliggende sag med den skæbnesvangre ulykke, der indtraf i Frankrig, er aftalen ikke behæftet med en tilsvarende mangel, men der er derimod tale om en helt anden realitet end den, der er angivet i aftalen, med en eksponentielt øget risiko og med dybt ulovlige forhold«.

91 Ifølge den forelæggende ret er det spørgsmål, der er genstand for søgsmålet, således hverken besvaret i den nævnte dom afsagt af Den Europæiske Unions Domstol eller i andre domme, der er afsagt på området for trafikulykker, hvorfor indholdet af EU-retten i forhold til det i hovedsagen omtvistede spørgsmål ikke er klart.

92 Artikel 267 TEUF foreskriver en præjudiciel forelæggelse i sådanne situationer, hvilket er en mekanisme, hvorefter Domstolen alene har kompetence til at fortolke EU-retten og ikke national ret.

93 Artikel 267, stk. 2, TEUF giver alle nationale retsinstanser mulighed for at forelægge Domstolen præjudicielle spørgsmål inden for rammerne af sager, der verserer for dem, idet det i den forbindelse er tilstrækkeligt, at der rejses et spørgsmål om fortolkningen eller gyldigheden af EU-retten, der er relevant for den pågældende afgørelse.

- 94 Den forelæggende ret har besluttet at udsætte sagen og forelægge Den Europæiske Unions Domstol de præjudicielle spørgsmål, der er anført i indledningen.

ARBEJDSDOKUMENT